

**Even Hovdhaugen–Fred Karlsson–Carol Henriksen–Bengt Sigurd:
The History of Linguistics in the Nordic Countries**
Societas Scientiarum Fennica, Jyväskylä, 2000. 672 p.

1. Az északi országok nyelvészetének története áttekintést nyújt a nyelvészeti kutatás és a nyelvi tanulmányok fejlődéséről az északi országokban (Dániában, Finnországban, Izlandon, Norvégiában, Svédországban) a középkortól az 1990-es évek végéig. Ez a könyv a nyelvelméleti alkotások és leírások történetére összpontosít. Olyan területek fejlődését is érinti, mint a nyelvészeti szemléletmód, a nyelvtanítás és az írott nyelv kérdései.

A könyvben a nyelvészet története elejétől végéig a történelmi, politikai és kulturális fejlődés általános folyamatához kapcsolódva kerül bemutatásra. Részletesen nyomon követi a nyelvészeti kutatás, ill. oktatás fejlődését az egyetemeken, az akadémiákon és egyéb intézményekben.

A könyv anyagát három szempont alapján választották ki: 1) olyan tudósok és tanulmányok, amelyek érdekesek voltak vagy befolyással bírtak a saját korukban; 2) olyan tudósok és tanulmányok, amelyeknek hatásuk volt to-

vábbi területeken, valamint 3) olyan tudósok és tanulmányok, amelyek annak idején nem kaptak tudományos elismerést, de modern nézőpontból érdekesek.

A könyv számos fontos és nagyhatású tudóssal és tanulmánnyal részletesebben is foglalkozik. Ezenkívül megemlíti azokat a befolyásos embereket, akik szakmailag felügyeltek olyan területeket, mint például a kutatások finanszírozása vagy speciális tudományterületek.

Érdekes különbségek tapasztalhatók az északi országok között a tekintetben, hogy ezekben az országokban hogyan fejlődtek a nyelvészeti tudományok. Ezek a különbségek földrajzi, történelmi és egyéb tényezők alapján kerülnek megmagyarázásra.

A záró fejezet kísérletet tesz arra, hogy kiemelje az északi nyelvészek által az évszázadok során elért legjelentősebb tudományos eredményeket.

A könyv megírásának terve 1991-ben vetődött föl, amikor Even Hovdhaugen az északi országok nyelvészete történetének megírására nyújtott be pályázatot a NOS-H-nak (Bölcsészettudományok Északi Kutatási Tanácsa). A terveinek továbbfejlesztéséhez kisebb pénzügyi támogatást kapott. 1992-ben Even Hovdhaugen és Bengt Sigurd együtt nyújtottak be pályázatot egy három éves kutatási projektumra. A javaslat kedvező elbírálásban részesült, és e projektum 1993-tól 1996-ig futott. A kezdet kezdetén a projektum kulcsszereplői Even Hovdhaugen (Norvégia), Carol Henriksen (Dánia), Bengt Sigurd (Svédország) és Kalevi Wiik (Finnország) voltak. 1994-ben egyéb kötelezettségei miatt Kalevi Wiik kivált, és Finnország képviselőjében Fred Karlsson lépett a helyére.

Az első, nyers kézirat 1996 végére készült el. A feladat nagyságát mi sem jelzi jobban, mint az, hogy további három éves szorgalmas munka kellett ahhoz, hogy a végleges kézirat elkészüljön.

A könyvet a fent említett tudósok írták, de az ő munkájuk nagyban függött számos északi nyelvész kollégájuk segítségétől és kutatásaitól. Nagyon értékes hozzájárulást jelentett a könyv megírásához *Az északi országok nyelvészetének története* című 1994-es oslói konferencián elhangzott előadások anyaga is. Ezenkívül számos nyelvész válaszolt a könyv írói által feltett szakmai kérdésekre, valamint segítettek rálelni ismeretlen referenciákra és elfelejtett nyelvi dokumentumokra.

A könyv szerzői tudományterületük elismert tudósai. Even Hovdhaugen (1941–) klasszika filológiát és összehasonlító indoeurópai nyelvészetet tanult. Kutatásai főleg a nyelvészet történetére és a diakrón tanulmányokra összpontosultak. Ma főleg a funkcionális tipológiát műveli. 1974 óta az Oslói Egyetem általános nyelvészeti professzora. Carol Henriksen (1944–) szociolingvisztikai és a dán nyelvészet történetéről folytat kutatásokat. 1985 óta a

Roskildei Egyetem dán nyelvészeti tanára. Fred Karlsson (1946–) kutatásai főleg a morfológiai elmélettel, a finn nyelvtannal és a számítógépes nyelvészettel foglalkoznak. Különösen érdeklik a nyelvészet empirikus alapjai. 1980 óta a Helsinki Egyetem általános nyelvészeti professzora. Bengt Sigurd (1928–) a Lundi Egyetemen dolgozott a fonetika, skandinavisztika és általános nyelvészet tanáraként. Kutatásai először a svéd nyelv strukturális fonetikájára összpontosultak, később morfológiával és szintaxissal foglalkozott: a generatív elméleteknek megfelelően és a gépi fordításban és az automatikus szövegleírásban használt nyelvtanokat fejlesztette tovább. A könyv meghatározott közönségnek íródott. E mű minden északi és más külföldi nyelvésznek készült, valamint olyan fiatal nyelvészeknek, akik életpályájuk elején járnak és doktori értekezésüket írják.

A könyv a nyelvészet fejlődésére ható tényezők megértése érdekében a nem északi olvasók számára is tömör vázlatot nyújt a fent említett országok tudománytörténetéről a középkortól kezdődően egészen napjainkig.

2. A könyv hét nagy fejezetből és azokon belül számos alfejezetből áll.

Az 1. fejezet (1–12. oldal) tulajdonképpen bevezetés a könyv többi fejezetéhez. Részletesen taglalja, melyek is ezek az ún. „északi” országok, ezekben milyen nyelveket beszélnek, majd igyekszik meghatározni a célközönséget. Beszámol a nyelvészet történetéről szóló kutatások megközelítéséről, valamint a kutatási anyagok kiválasztásának szempontjairól. A fejezet a terminológiai és technikai megjegyzések ismertetésével zárul.

A 2. fejezet (13–23. oldal) a Skandináviában 1500 előtt folytatott nyelvészeti tanulmányokkal foglalkozik. Bevezetesként kitér az írásrendszerek, majd a latin ábécé megjelenésére és ezek hatására az északi országokban. Külön kiemeli az egyház szerepét az írásbeliség és a kultúra terjesztésében a kora középkor századaiban. Külön alfejezetek térnek ki az ún. „modisztikus” nyelvtan dániai iskolájára és a középkori izlandi nyelvtanírókra. A fejezetet rövid következtetések zárják.

A 3. fejezet (24–129. oldal) az 1500–1800 közötti északi nyelvészettel foglalkozik. A fejezet bevezető részében a könyv írói röviden kitérnek e három évszázad azon fontos történéseire, jellemzőire, amelyek nagy, sőt döntő hatással voltak a nyelvészet fejlődésére, s e tudományterület elismertségére. Külön alfejezetben kerülnek ismertetésre azok a fontosabb egyetemek, akadémiák és egyéb intézmények, amelyek alapvető szerepet játszottak e korban a nyelvészet fejlődésében és a nyelvtanításban. A következő alfejezetben a latin, görög és héber nyelveknek az északi nyelvek fejlődésére gyakorolt hatását elemzik. A leghosszabb alfejezetben magukat a nyelveket ismertetik na-

gyon alapos részletességgel. Külön pont foglalkozik a dán, a finn, az izlandi, a norvég, a lapp (számi) és a svéd nyelvvel. Ugyanígy országokénti taglásban találjuk meg az előbb említett nyelvek lexikográfiáját is. Külön pont tér ki a nyelvek nyelvtani sajátosságaira. Nagyon érdekes alfejezet foglalkozik az északi országokban beszélt nem indoeurópai nyelvekkel, így például a grönlandi eszkimó nyelvvel. Érdekes értekezést olvashatunk a nyelvek, valamint a történeti összehasonlító nyelvtudomány eredetéről. E fejezetet is egy közel két oldalas *Következtetések* alfejezet zárja.

A 4. fejezet (130–302. oldal) a 19. század nyelvészeti fejlődésével és e fejlődés jellemzőivel foglalkozik. Rögtön a bevezetésben áttekintést olvashatunk azokról a történelmi, gazdasági tényezőkről, amelyek ebben a században nemcsak a nyelvészet, hanem egész Európa fejlődését meghatározták. Az ipari forradalom, az északi országok függetlenedési törekvései, a függetlenné váló országokban új egyetemek, akadémiák és egyéb tudományos intézmények alapítása – mind-mind fordulópontot jelentettek a kultúra, a nyelvészet és a nyelvtanítás fejlődésében. A következő alfejezetben részletesen ismertetésre kerülnek a nyelvészeti tanulmányokban akkor (s azóta is) élenjáró egyetemek, akadémiák, tudományos társaságok, illetve egyesületek. Finnországban például 1831-ben alapították meg a Finn Irodalmi Társaságot, amely nemcsak a kortárs irodalmat, hanem a nyelvészeti kutatásokat, a nyelvtanítást is felkarolta. A helsinki Finnugor Társaságot pedig 1883-ban hozták létre a finnugrisztikai kutatások összehangolásának céljából. A Finnországban először alapított tudományos akadémia pedig pont az a Societas Scientiarum Fennica volt, amely ezt a most ismertett művet is kiadta.

Az alfejezetek közül az egyik legrészletesebb az összehasonlító finnugor nyelvészettel foglalkozik. Sjögren munkásságától kezdve áttekinti a téma legfontosabb tudósait, külön kiemelve Castrént mint a finnugor tanulmányok megalapítóját, valamint Setälä és Genetz munkásságát is. Újabb alfejezet foglalkozik az adott nyelvek ezen időszakban tapasztalt fejlődésével, ebben külön kiemelésre kerülnek a megjelent szótárak, fontosabb nyelvtankönyvek és egyéb tudományos publikációk.

Az 5. fejezet (303–478. oldal) a 20. század első felének nyelvészeti fejlődését taglalja egészen 1965-ig, amikor is Noam Chomsky megjelentette nagy jelentőségű és hatású művét *A szintaxis elméletének aspektusai* címmel.

A 20. század elején számos olyan politikai és gazdasági tényező létezett, amely nagy hatással volt az északi országok nyelvészetének fejlődésére. Norvégia, majd Finnország függetlenné válása, a cári Oroszország összeomlása (majd a finn–szovjet határ lezárása), a két világháború – mind nagyban befolyásolták a nyelvészeti kutatások lehetőségeit, irányait.

A 20. században a tudományos eredmények ismertetésének, a vélemények ütköztetésének új formája jelent meg: a konferencia. A század elejétől egyre sűrűbben és egyre jelentősebb konferenciákat rendeztek. A kutatások intézményes keretei is bővültek, egyre több egyetemen indultak nyelvészeti, filológiai, fonetikai stb. kutatások. Ezek részletes felsorolása és bemutatása olvasható ebben a fejezetben. Nagyon érdekes alfejezet ismerteti azokat a folyóiratokat, amelyek ebben az időszakban indultak, s amelyekben számtalan fontos kutatási eredmény került publikálásra. Több tudományos társaság, egyesület, kör is ezekben az évtizedekben kezdte tevékenységét.

E fejezet egyik alfejezete nagyon részletesen foglalkozik az általános nyelvészet fejlődésével és az új irányzatok fogadtatásával. Külön kiemelésre kerül Alf Sommerfelt munkássága. Majd külön alfejezetekben mutatnak be további nagy tudósokat, mint például Otto Jespersen, Louis Hjelmslev vagy Viggo Brøndal tudományos tevékenységét.

Az alkalmazott nyelvészetnek – amely fogalmat az 1950-es évek végén alkották – is külön alfejezetet szenteltek a könyv szerzői. Ezt követően a finnugor nyelvészetről is egy közel tíz oldalas összefoglaló olvasható.

A leghosszabb alfejezet az északi országok nyelveivel foglalkozik. Külön pontokban szerepelnek a szinkron tanulmányok és a diakrón tanulmányok, az onomasztika, a dialektológia és a runológia, továbbá a nyelvi tervezés és a lexikográfia.

A fejezet végén a nem skandináv nyelvekkel foglalkozó kutatásokról olvashatunk. A fejezetet a szokásos *Következtetések* zárják.

A 6. fejezet (479–561. oldal) 1965-től az 1990-es évek végéig tekinti át az északi országok nyelvészetének főbb fejlődési irányait, eredményeit és a tudományág legjelentősebb művelőit.

Az előző fejezet ismertetésénél már elhangzott, hogy 1965 elsősorban Chomsky mérőföldkőnek számító munkája miatt lett jeles dátum. A nyelvészeti kutatásokra az 1960-as évek közepétől nagy hatással volt a nyelvi kommunikáció és a publikációs szokások változása. Az elmúlt évtizedekben jóval könnyebbé vált az utazás, így az egyre inkább specializálódó nyelvészeti kutatásokat végző tudósok sokkal egyszerűbben tudtak és tudnak akár gyűjtőutakra vagy konferenciákra utazni. E fejezet kiemeli azt az örömdetes jelenséget, hogy egyre több nemzetközi kutató- illetve munkacsoport alakult és dolgozik. E csoportok működését nagyban elősegíti a számítógépes technológia és a kommunikáció rohamos fejlődése. Igen megváltoztak az anyagok tárolásának, az eredmények rendezésének és publikálásának módjai. A fejezet összefoglalja az elmúlt évtizedek kutatásainak főbb irányait is. A leg-

több említett projektum ma is folyik vagy alapját képezi ma is futó kutatási tevékenységeknek.

A 7. fejezet (562–569. oldal) igyekszik néhány oldalon tömören összefoglalni a könyv mondanivalóját, szellemiségét. Egyben szeretne irányt mutatni a nyelvészeti kutatásokat végző, illetve azokat elkezdni szándékozó tudósoknak, illetve egyetemistáknak.

A könyv végén egy közel kilencven oldalas irodalomjegyzék található, majd a mű egy névmutatóval zárul.

DENNICA PENEVA